

SUOMEN SÄÄDÖSKOKOELMA

Julkaistu Helsingissä 8 päivänä heinäkuuta 2019

808/2019

Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tässä laissa säädetään oikeusturvan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeista hallintoasiaa ja muuta julkisoikeudellista oikeussuhdetta koskevassa oikeudenkäynnissä.

2 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan oikeudenkäynnissä yleisissä hallintotuomioistuimissa, joita ovat korkein hallinto-oikeus ja alueelliset hallinto-oikeudet, mukaan lukien Ahvenanmaan hallintotuomioistuin.

Lisäksi tätä lakia sovelletaan hallintoasiaa koskevassa oikeudenkäynnissä vakuutusoi-
keudessa, markkinaoikeudessa ja työtuomioistuimessa.

Tätä lakia sovelletaan myös valitusasioita käsittelemään perustetussa lautakunnassa si-
ten kuin siitä erikseen säädetään.

Mitä tässä laissa säädetään hallintotuomioistuimesta, sovelletaan myös 2 ja 3 momen-
tissa tarkoitettuihin tuomioistuihin ja lautakuntiin niiden käsitellessä hallintolainkäyt-
töasiaa.

Muulle kuin tuomioistuimelle tai valitusasioita käsittelemään perustetulle lautakunnal-
le tehtävän valituksen käsittelystä säädetään hallintolain (434/2003) 3 a §:ssä.

3 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Jos muussa laissa on tästä laista poikkeavia säännöksiä, niitä sovelletaan tämän lain ase-
mesta.

808/2019

4 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *viranomaisella* valtion virastoa ja laitosta, Ahvenanmaan maakunnan viranomaista, kunnallista viranomaista, itsenäistä julkisoikeudellista laitosta sekä muuta julkista hallintotehtävää hoitavaa;

2) *lainvoimalla* viranomaisen ja hallintotuomioistuimen päätöksen pysyvyyttä siten, että siihen ei enää voida hakea muutosta säännönmukaisin muutoksenhakukeinoin oikaisuvaatimuksen määräajan tai valitusajan päätyttyä tai sen vuoksi, että päätökseen ei saa vaatia oikaisua tai hakea muutosta valittamalla.

5 §

Esteellisyys

Tuomari ei saa käsitellä asiaa hallintotuomioistuimessa, jos hän on esteellinen. Tuomaria koskevia säännöksiä esteellisyydestä sovelletaan myös tuomioistuimen muuhun jäseneseen, esittelijään, pöytäkirjanpitäjään ja siihen, joka muutoin osallistuu asian käsittelyyn.

Hallintotuomioistuimen päätösvaltaisuuden tuomarin esteellisyyttä koskevassa asiassa sovelletaan, mitä päätösvaltaisuudesta pääasiassa säädetään. Hallintotuomioistuin voi kuitenkin ratkaista esteellisyysovituksen myös, kun siinä on vähintään yksi lainoppinut jäsen.

Esteellisyyteen sekä esteellisyysovituksen esittämiseen ja käsittelyyn hallintotuomioistuimessa sovelletaan muuten, mitä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 13 §:ssä ja 13 luvussa säädetään tuomarin esteellisyydestä.

2 luku

Valitus hallintopäätöksestä

6 §

Hallintopäätöksen valituskelpoisuus

Valittamalla saa hakea muutosta päätökseen, jolla viranomainen on ratkaissut hallintoasian tai jättänyt sen tutkimatta.

Valittamalla ei saa hakea muutosta päätökseen, joka koskee vain asian valmistelua tai täytäntöönpanoa. Valittamalla ei myöskään saa hakea muutosta hallinnon sisäiseen määräykseen, joka koskee tehtävän tai muun toimenpiteen suorittamista.

7 §

Valitusoikeus hallintopäätöksestä

Hallintopäätökseen saa hakea muutosta valittamalla se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa ja se, jonka valitusoikeudesta laissa erikseen säädetään. Viranomainen saa hakea muutosta valittamalla myös, jos valittaminen on tarpeen viranomaisen valvottavana olevan yleisen edun vuoksi.

Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain se, joka on tehnyt oikaisuvaatimuksen. Jos hallintopäätöstä on oikaisuvaatimusmenettelyssä muutettu tai se on kumottu, oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa kuitenkin hakea muutosta valittamalla myös se, jolla on 1 momentin mukaan valitusoikeus asiassa.

8 §

Valitustie hallintopäätöksestä

Viranomaisen päätöksestä valitetaan hallinto-oikeuteen. Valtioneuvoston yleisistunnon päätöksestä valitetaan kuitenkin korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valittamisesta muihin hallintotuomioistuimiin säädetään erikseen.

Alistettavassa asiassa annetusta päätöksestä valitetaan samalle tuomioistuimelle tai viranomaiselle, jolle päätös alistetaan.

9 §

Valitus kunnallisen viranomaisen, Ahvenanmaan maakunnan viranomaisen ja kirkollisen viranomaisen päätöksestä

Valituksesta kunnallisen viranomaisen päätökseen säädetään kuntalaissa (410/2015).

Valituksesta Ahvenanmaan maakunnan hallituksen ja sen alaisen viranomaisen sekä Ahvenanmaan kunnallisen viranomaisen päätökseen säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa (1144/1991).

Valituksesta evankelis-luterilaisen kirkon sekä sen seurakunnan ja seurakuntayhtymän viranomaisen päätökseen säädetään kirkkolaisissa (1054/1993). Valituksesta ortodoksisen kirkon ja sen seurakunnan viranomaisen päätökseen säädetään ortodoksisesta kirkosta annetussa laissa (985/2006).

10 §

Toimivaltainen hallinto-oikeus

Alueellisesti toimivaltainen on se hallinto-oikeus, jonka tuomiopiirissä on hallintopäätöksen tehneen viranomaisen toimialue.

Jos päätöksen tehneen viranomaisen toimialue on useammassa kuin yhdessä tuomiopiirissä, toimivaltainen on se hallinto-oikeus, jonka tuomiopiirissä viranomaisen päätoimipaikka sijaitsee. Jollei tätä perustetta voida käyttää, toimivaltainen on se hallinto-oikeus, jonka tuomiopiirissä päätös on tehty.

Jos päätöksen tehneen viranomaisen toimialueena on koko maa, toimivaltainen on se hallinto-oikeus, jonka tuomiopiirissä valittajan kotipaikka sijaitsee. Jos päätös koskee kiinteistöä tai aluetta, toimivaltainen on kuitenkin se hallinto-oikeus, jonka tuomiopiirissä pääosa kiinteistöstä tai alueesta sijaitsee. Viranomaisen toimialueena pidetään koko maata myös silloin, kun Ahvenanmaa ei kuulu sen toimialueeseen.

Jos 3 momentissa tarkoitettun viranomaisen päätös koskee useaa kiinteistöä tai aluetta, jotka sijaitsevat eri hallinto-oikeuksien tuomiopiireissä, taikka useaa henkilöä tai yhteisöä, joiden kotipaikat sijaitsevat eri hallinto-oikeuksien tuomiopiireissä, toimivaltainen on se hallinto-oikeus, jonka tuomiopiirissä viranomaisen päätoimipaikka sijaitsee. Jollei tätä perustetta voida käyttää, toimivaltainen on se hallinto-oikeus, jonka tuomiopiirissä päätös on tehty.

Jos asiassa ei ole toimivaltaista hallinto-oikeutta 1–4 momentin perusteella, toimivaltainen on Helsingin hallinto-oikeus.

11 §

Asiakokonaisuuden yhdessä käsitteleminen hallinto-oikeudessa

Sen estämättä, mitä 10 §:ssä säädetään, hallinto-oikeus on toimivaltainen käsittelemään asian, joka kuuluu samaan asiakokonaisuuteen hallinto-oikeudessa vireillä olevan asian kanssa. Edellytyksenä on, että:

- 1) hallinto-oikeus on asiallisesti toimivaltainen käsittelemään kyseessä olevaan asia-ryhmään kuuluvia asioita;
- 2) asioiden yhdessä käsitteleminen on erityisestä syystä tarpeen; ja
- 3) asioiden yhdessä käsittelystä ei aiheudu oikeudenkäynnin osapuolille kohtuutonta haittaa.

Hallinto-oikeus voi siirtää toimivaltaansa kuuluvan asian 1 momentissa tarkoitetun hallinto-oikeuden käsiteltäväksi sovittuaan asiasta vastaanottavan tuomioistuimen kanssa. Ennen siirtoa on kuultava oikeudenkäynnin osapuolia.

Siirtopäätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

12 §

Perustevalitus

Perustevalitukseen sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään valituksesta, jollei muualla laissa toisin säädetä.

3 luku

Valituksen tekeminen

13 §

Valituksen tekeminen ja valitusaika

Valituksen saa tehdä sillä perusteella, että päätös on lainvastainen.

Valitus on tehtävä kirjallisesti 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Valituksen tekemisestä säädetään lisäksi sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetussa laissa (13/2003). Määräaikojen laskemisesta säädetään säädettyjen määräaikain laskemisesta annetussa laissa (150/1930).

14 §

Valituksen toimittaminen

Valitus on toimitettava valitusajassa toimivaltaiselle hallintotuomioistuimelle, jolle erikseen säädetä, että valitus toimitetaan viranomaiselle. Jos valitus on saapunut valitusajassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle, sitä ei kuitenkaan jätetä tutkimatta sillä perusteella, että se olisi lain mukaan tullut toimittaa viranomaiselle.

Suljetussa laitoksessa oleva voi antaa valituksen valitusajassa myös sille henkilölle, joka on määrätty tätä tehtävää laitoksessa hoitamaan, tai laitoksen johtajalle. Tämän on toimitettava valitus viipymättä toimivaltaiselle tuomioistuimelle tai viranomaiselle.

15 §

Valituksen sisältö

Valituksessa on ilmoitettava:

- 1) päätös, johon haetaan muutosta (*valituksen kohteena oleva päätös*);
- 2) miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi (*vaatimukset*);
- 3) vaatimusten perustelut;
- 4) mihin valitusoikeus perustuu, jos valituksen kohteena oleva päätös ei kohdistu valittajaan.

Valituksessa on lisäksi ilmoitettava valittajan nimi ja yhteystiedot. Jos puhevaltaa käyttää valittajan laillinen edustaja tai asiamies, myös tämän yhteystiedot on ilmoitettava. Yh-

teystietojen muutoksesta on valituksen vireillä ollessa ilmoitettava viipymättä hallintotuomioistuimelle.

Valituksessa on ilmoitettava myös se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat voidaan lähettää (*prosessiosoite*). Mikäli valittaja on ilmoittanut enemmän kuin yhden prosessiosoitteen, voi hallintotuomioistuimella valita, mihin ilmoitetuista osoitteista se toimittaa oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat.

Oikaisuvaatimuksen tekijä saa valittaessaan oikaisuvaatimus päätöksestä esittää vaatimuksilleen uusia perusteluja. Hän saa esittää uuden vaatimuksen vain, jos se perustuu olosuhteiden muutokseen tai oikaisuvaatimuksen tekemisen määräajan päättymisen jälkeen valittajan tietoon tulleeseen seikkaan.

16 §

Valituksen liitteet

Valitukseen on liitettävä:

- 1) valituksen kohteena oleva päätös valitusosoituksineen;
- 2) selvitys siitä, milloin valittaja on saanut päätöksen tiedoksi, tai muu selvitys valitusajan alkamisen ajankohdasta;
- 3) asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle.

17 §

Virheellisen valitusosoituksen vaikutus

Jos valitus on puuttuneen tai virheellisen valitusosoituksen vuoksi tehty väärää menettelyä noudattaen, valitusta ei tämän vuoksi jätetä tutkimatta.

Jos valitus on puuttuneen tai virheellisen valitusosoituksen takia toimitettu väärälle hallintotuomioistuimelle tai viranomaiselle, tämän on siirrettävä valitus toimivaltaiselle tuomioistuimelle tai viranomaiselle. Siirrosta on ilmoitettava valittajalle.

18 §

Asian siirto

Jos valitus on erehdyksestä toimitettu hallintotuomioistuimelle, jonka toimivaltaan asian käsittely ei kuulu, se voi siirtää asian toimivaltaiselle hallintotuomioistuimelle tai viranomaiselle. Siirrosta voidaan tehdä erillinen päätös. Siirrosta on aina kuitenkin ilmoitettava valittajalle.

Siirto ei pidennä valitusaikaa.

4 luku

Muu hallintolainkäyttöasia

19 §

Muun hallintolainkäyttöasian vireillepano

Hallintolainkäytössä käsiteltävä muu asia kuin valitus tai ylimääräinen muutoksenhaku (*muu hallintolainkäyttöasia*) pannaan hallintotuomioistuimessa vireille kirjelmällä, jossa on ilmoitettava:

- 1) vaatimus ja sen perustelut;
  - 2) viranomainen, henkilö, yhteisö tai muu taho, johon vaatimus kohdistuu.
- Kirjelmään on liitettävä asiakirjat, joihin vireillepanija vetoaa vaatimuksensa tueksi.

20 §

Hallintoriita-asia

Hallinto-oikeus käsittelee hallintoriita-asiana riidan, joka:

- 1) säädetään laissa ratkaistavaksi hallintoriita-asiana;
- 2) koskee julkisoikeudellista maksuvelvollisuutta;
- 3) koskee muuta julkisoikeudellisesta oikeussuhteesta johtuvaa etua, oikeutta tai velvollisuutta; tai
- 4) koskee hallintosopimusta.

Asiaa ei kuitenkaan käsitellä hallintoriita-asiana, jos asia voidaan tai on voitu ratkaista hallintopäätöksellä tai perustevalitukseen annettavalla päätöksellä.

21 §

Hallintoriita-asian vireillepanoaika

Hakemus, jolla hallintoriita-asia pannaan vireille, on toimitettava toimivaltaiselle hallinto-oikeudelle viiden vuoden kuluessa siitä, kun asia on tullut riitaiseksi. Julkisoikeudellista maksuvelvollisuutta koskeva hakemus on kuitenkin toimitettava hallinto-oikeudelle viiden vuoden kuluessa sitä seuranneen vuoden alusta, jona maksua on vaadittu tai maksuvelvollisuuden peruste on syntynyt.

22 §

Toimivaltainen hallinto-oikeus hallintoriita-asiassa

Hallintoriita-asian käsittelee se hallinto-oikeus, jonka tuomiopiirissä henkilöllä tai yhteisöllä, johon vaatimus kohdistuu, on kotipaikka. Oikeushenkilöä tai yksityistä elinkeinonharjoittajaa vastaan esitetty vaatimus voidaan kuitenkin käsitellä myös siinä hallinto-oikeudessa, jonka tuomiopiirissä oikeushenkilöllä tai elinkeinonharjoittajalla on toimipaikka.

Valtiota, kuntaa tai muuta julkisoikeudellista oikeushenkilöä vastaan esitetty vaatimus käsitellään kuitenkin siinä hallinto-oikeudessa, jonka tuomiopiirissä vaatimuksen esittäjällä on kotipaikka. Julkisoikeudellista oikeushenkilöä vastaan esitetty vaatimus voidaan käsitellä myös siinä hallinto-oikeudessa, jonka tuomiopiirissä tämän oikeushenkilön puhevaltaa käyttävän viranomaisen kotipaikka tai toimipaikka sijaitsee.

Jos hallintoriita-asiassa ei 1 tai 2 momentin mukaan ole toimivaltaista hallinto-oikeutta, asia käsitellään Helsingin hallinto-oikeudessa.

23 §

Valitusta koskevien säännösten soveltaminen

Muuhun hallintolainkäyttöasiaan sovelletaan muutoin, mitä tässä laissa säädetään valituksesta.

5 luku

Puhevalta ja avustajan tai asiamiehen käyttäminen

24 §

Puhevalta

Jokaisella on oikeus käyttää puhevaltaa omassa asiassaan, jollei laissa toisin säädetä.

25 §

Vajaavaltaisen puhevalta

Vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää hänen edunvalvojansa, huoltajansa tai muu laillinen edustajansa, jollei laissa toisin säädetä.

Vajaavaltaisella on kuitenkin oikeus käyttää yksin puhevaltaa sellaista tuloa tai varallisuutta koskevassa asiassa, josta hänellä on oikeus määrätä. Vajaavaltainen, joka on täyttänyt 18 vuotta, käyttää itse yksin puhevaltaa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Alaikäisellä, joka on täyttänyt 15 vuotta, ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä tai henkilökohtaista etua tai oikeutta.

26 §

Edunvalvojan puhevalta

Täysivaltaiselle määrätty edunvalvoja käyttää päämiehensä ohella itsenäisesti puhevaltaa asioissa, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä. Edunvalvojan ja hänen päämiehensä ollessa eri mieltä on päämiehen kanta ratkaiseva, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin vajaavaltaiseksi julistamalla, edunvalvoja käyttää yksin päämiehen puhevaltaa asiassa, josta päämiehellä ei ole oikeutta päättää. Edunvalvoja ja hänen päämiehensä käyttävät kuitenkin yhdessä puhevaltaa asiassa, josta heidän tulee päättää yhdessä.

27 §

Päämiehen sekä edunvalvojan tai huoltajan kuuleminen

Jos kuuleminen on tarpeen päämiehen edun vuoksi tai asian selvittämiseksi, on:

- 1) edunvalvojan, huoltajan tai muun laillisen edustajan käyttäessä puhevaltaa kuultava päämiestä;
- 2) päämiehen käyttäessä puhevaltaa kuultava edunvalvojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.

28 §

Edunvalvojan määrääminen oikeudenkäyntiä varten

Hallintotuomioistuin voi vireillä olevassa oikeudenkäynnissä määrätä asianosaiselle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten, jos asianosainen on kykenemätön valvomaan etuaan heikentyneen terveydentilan tai muun erityisen syyn vuoksi.

Tuomioistuimen on määrättävä edunvalvoja oikeudenkäyntiä varten, jos asianosaisen edunvalvoja, huoltaja tai muu laillinen edustaja on esteellinen tai ei muuten voi käyttää asiassa puhevaltaa.

Edunvalvojan määräys on voimassa, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu, jollei tuomioistuin toisin päättää. Edunvalvojaan sovelletaan, mitä holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään.

29 §

Asianosaisseuraanto

Jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin aikana, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa, jollei asian laadusta muuta johdu.

Jos oikeudenkäynti koskee omistusoikeuden tai muun oikeuden käyttämistä ja tämä oikeus siirtyy oikeudenkäynnin aikana toiselle, oikeuden uusi omistaja tulee alkuperäisen sijaan, jollei erityisistä syistä muuta johdu. Sama koskee tilannetta, jossa asianosaisasema riippuu omistusoikeudesta tai muusta oikeudesta.

30 §

Asiamies ja avustaja

Oikeudenkäynnin osapuoli saa käyttää asiamiestä tai avustajaa. Asiamiehen ja avustajan on oltava asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (715/2011) annetussa laissa tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Asiamies tai avustaja voi kuitenkin olla myös muu rehellinen ja tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Hallintotuomioistuimen tuomari tai esittelijä ei saa toimia asiamiehenä eikä avustajana lukuun ottamatta oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 3 §:ssä tarkoitetun läheisensä asiaa taikka asiaa, jossa hänellä tai hänen edellä tarkoitetulla läheisellään on osaa. Virkamies ei saa toimia asiamiehenä tai avustajana, jos se on vastoin hänen virkavelvollisuuttaan.

Asiamiehenä tai avustajana ei saa toimia se, joka on asiaa käsittelevään tuomariin tai esittelijään oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 3 §:ssä tarkoitetussa suhteessa. Asiamiehenä tai avustajana ei myöskään saa toimia se, joka on osallistunut asian käsittelyyn tuomioistuimessa tai viranomaisessa tai ollut siinä vastapuolen asiamiehenä tai avustajana. Jos hallintotuomioistuin havaitsee, että asiamies tai avustaja on oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 3 §:ssä tarkoitetussa suhteessa asiaa käsittelevään tuomariin tai esittelijään, tuomioistuimen on ilmoitettava siitä asiamiehelle tai avustajalle.

31 §

Esiintymiskielto ja asian saattaminen valvontalautakunnalle

Jos asiamies tai avustaja on tehtävänsä sopimaton, tuomioistuin voi kieltää häntä toimimasta asiamiehenä tai avustajana yksittäisessä asiassa. Kiellosta on ilmoitettava päämiehelle ja varattava tälle tilaisuus uuden asiamiehen tai avustajan hankkimiseen.

Tuomioistuin voi myös kieltää asiamieheltä tai avustajalta oikeuden toimia siinä tuomioistuimessa asiamiehenä tai avustajana enintään kolmen vuoden ajan, jos siihen on syytä. Tuomioistuimen on ilmoitettava päätöksestään asianajajista annetussa laissa (496/1958) tarkoitetulle valvontalautakunnalle, jos päätös koskee asianajajaa, julkista oikeusavustajaa tai luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa.

Tuomioistuin voi ilmoittaa asianajajan, julkisen oikeusavustajan tai luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan muusta tämän velvollisuuksien vastaisesta menettelystä 2 momentissa tarkoitetulle valvontalautakunnalle.

32 §

Asiamiehen valtuutus

Asiamiehen on esitettävä valtakirja.

Jollei hallintotuomioistuin toisin määrää, valtakirjaa ei kuitenkaan tarvitse esittää, jos:

- 1) päämies on antanut valtuutuksen suullisesti tuomioistuimessa;
- 2) asiamies on toiminut asiamiehenä asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa hallintomenettelyssä tai tuomioistuimessa;
- 3) valtuutettu on asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Jos valtakirja esittämisvelvollisuudesta huolimatta puuttuu, tuomioistuimen on varattava tilaisuus sen esittämiseen. Tämä ei kuitenkaan estä käsittelyn jatkamista.

Asiamies ei saa ilman päämiehen suostumusta siirtää toiselle henkilölle valtuutusta, joka on annettu nimetylle henkilölle.

33 §

Valittajien yhdyshenkilö

Jos usea tekee valituksen yhdessä, voidaan joku heistä ilmoittaa valituksessa yhdyshenkilöksi. Jollei yhdyshenkilöä ole ilmoitettu, yhdyshenkilönä toimii valituksessa ensimmäiseksi mainittu valittaja. Yhdyshenkilön ei tarvitse esittää valtakirjaa.

34 §

Asiamiehen ja avustajan salassapitovelvollisuus

Oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja ei saa luvattomasti ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta tai liikesalaisuutta, jonka hän on saanut tietää:

- 1) hoitaessaan oikeudenkäyntiin liittyvää tehtävää;
- 2) antaessaan oikeudellista neuvontaa päämiehen oikeudellisesta asemasta esitutkinnaissa tai muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa;
- 3) antaessaan oikeudellista neuvontaa oikeudenkäynnin käynnistämiseksi tai sen välttämiseksi.

Sama koskee asian käsittelyssä käytettävää tulkkia, kääntäjää ja sellaista henkilöä, joka osallistuu päämiehen asian hoitamiseen, sekä 68 §:ssä tarkoitettua vajaanvaltaisen tukihenkilöä.

Rangaistus salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain (39/1889) 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

6 luku

Asian käsittely ja selvittäminen

35 §

Tuomioistuimen prosessinjohto

Hallintotuomioistuimen on huolehdittava oikeudenkäynnin johtamisesta.

36 §

Käsittelytavat

Asia käsitellään hallintotuomioistuimessa kirjallisesti valituksen, valituksen kohteena olevan päätöksen ja muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Asiassa voidaan järjestää myös suullinen valmistelu, suullinen käsittely, katselmus tai tarkastus.

37 §

Asian selvittäminen

Hallintotuomioistuimen on huolehdittava siitä, että asia tulee selvitettyksi. Hallintotuomioistuimen on tarvittaessa osoitettava asianosaiselle tai päätöksen tehneelle viranomaiselle, mitä lisäselvitystä asiassa tulee esittää.

Hallintotuomioistuimen on hankittava oma-aloitteisesti selvitystä siinä laajuudessa kuin käsittelyn tasapuolisuus, oikeudenmukaisuus ja asian laatu sitä vaativat.

Asianosaisen ja päätöksen tehneen viranomaisen on esitettävä selvitystä vaatimustensa perusteluista totuudenmukaisesti. Niiden on myötävaikutettava asian selvittämiseen sen oikeudellisen luonteen edellyttämällä tavalla. Viranomaisen on oikeudenkäynnissä otettava huomioon tasapuolisesti yleiset ja yksityiset edut.

38 §

Velvollisuus selvityksen esittämiseen

Jokaisella on velvollisuus saapua tuomioistuimeen kuultavaksi sekä sallia katselmuksen toimittaminen taikka esittää tuomioistuimelle 51 §:ssä tarkoitettu esine tai asiakirja, jollei laissa toisin säädetä.

Jos henkilöllä on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta tuomioistuimessa, häntä ei kuitenkaan voida velvoittaa esittämään asiakirjaa tai esinettä taikka sallimaan katselmuksen toimittamista selvityksen esittämiseksi vaitiolo-velvollisuuden tai vaitiolo-oikeuden piiriin kuuluvasta seikasta.

39 §

Oikeus selvityksen esittämiseen

Asianosaisella ja päätöksen tehneellä viranomaisella on oikeus esittää haluamansa selvitys hallintotuomioistuimelle.

Tuomioistuin voi jättää huomioon ottamatta sellaisen aineiston, joka selvästi ei kuulu käsiteltävään asiaan.

40 §

Valituksen ja muun kirjelmän täydentäminen

Jos valitus tai muu hallintotuomioistuimelle toimitettu kirjelmä on puutteellinen, hallintotuomioistuimen on varattava kirjelmän laatijalle tilaisuus kohtuullisessa määräajassa täydentää sitä, jollei täydentäminen ole asian käsittelyn kannalta tarpeetonta. Täydennyspyynnössä on samalla ilmoitettava, millä tavoin kirjelmä on puutteellinen ja mitä täydentämisen laiminlyönnistä voi seurata.

41 §

Uusien vaatimusten esittäminen

Valitusajan päättymisen jälkeen uuden vaatimuksen saa esittää vain, jos se perustuu olosuhteiden muutokseen tai valitusajan päättymisen jälkeen valittajan tietoon tulleeseen seikkaan.

Valitusajan päättymisen jälkeen valittaja saa esittää uusia perusteluja vaatimuksensa tueksi, jollei asia sen johdosta muutu toiseksi.

Asianosainen saa kuitenkin oikeudenkäynnin aikana vaatia täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä, suullista käsittelyä tai oikeudenkäyntikulujen korvausta tai tehdä muun oikeudenkäyntiin liittyvän sivuvaatimuksen.

42 §

Päätöksen tehneen viranomaisen lausunto

Päätöksen tehneen viranomaisen on hallintotuomioistuimen pyynnöstä annettava selostuksensa asiasta, vastattava oikeudenkäynnin osapuolen esittämiin vaatimuksiin ja niiden perusteluihin sekä lausuttava esitetystä selvityksestä.

Viranomaisen on hallintotuomioistuimen pyynnöstä toimitettava sille päätöksen perusteena olleet asiakirjat ja muu tarvittava selvitys.

Velvoitteen tehosteeksi voidaan asettaa sakon uhka.

43 §

Muun viranomaisen ja asiantuntijan kuuleminen

Hallintotuomioistuin voi oma-aloitteisesti pyytää erityistä asiantuntemusta vaativasta kysymyksestä lausunnon muulta kuin päätöksen tehneeltä viranomaiselta taikka yksityiseltä asiantuntijalta. Tuomioistuin voi myös kuulla asiantuntijaa suullisessa käsittelyssä. Tuomioistuin voi pyytää lausunnon myös asiantuntijalta, jonka oikeudenkäynnin osapuoli nimeää ja jonka kuulemista hallintotuomioistuin pitää tarpeellisena.

Asiantuntijan on oltava rehelliseksi ja alallaan taitavaksi tunnettu. Asiantuntijana ei saa toimia se, joka on asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen puolueettomuutensa vaarantuu.

44 §

Asianosaisen kuuleminen

Asianosaiselle on ennen asian ratkaisua varattava tilaisuus esittää käsityksensä muiden oikeudenkäynnin osapuolten esittämistä vaatimuksista sekä muusta oikeudenkäyntiaineistosta.

Asian saa ratkaista varaamatta asianosaiselle tilaisuutta tulla kuulluksi, jos valitus jätetään heti tutkimatta tai se on ilmeisen perusteeton tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen ei muutoin edellytä kuulemista.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, koskee myös valituksen tehnyttä viranomaista.

Rajoituksista asianosaisen oikeuteen saada tieto oikeudenkäyntiin liittyvästä asiakirjasta, joka ei ole julkinen, säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetun lain (381/2007) 9 §:ssä.

45 §

Selvityksen määräaika

Hallintotuomioistuimen on asetettava asian laatuun nähden kohtuullinen määräaika, jonka kuluessa sen pyytämä vastaus tai muu selvitys on toimitettava.

Tuomioistuin voi määrääjän kuluttua ratkaista asian, vaikka pyydettyä selvitystä ei ole toimitettu. Tästä on ilmoitettava määräaika asetettaessa.

46 §

Selvityksen rajoittaminen

Kun hallintotuomioistuin katsoo asian tulleen selvitettyksi, se voi asettaa asian laatuun nähden kohtuullisen määrääjän, jonka kuluessa oikeudenkäynnin osapuolten on toimitettava mahdollinen lisäaineisto asiassa. Jos osapuoli toimittaa lisäaineistoa tämän määrääjän jälkeen, hallintotuomioistuin voi jättää sen huomioon ottamatta.

47 §

Suullinen valmistelu

Hallintotuomioistuin voi järjestää suullisen valmistelun sen selvittämiseksi, mistä asiaan liittyvistä seikoista oikeudenkäynnin osapuolet ovat erimielisiä sekä mitä selvitystä vaatimusten tueksi on esitettävissä. Suullisessa valmistelussa ei kuulla todistajia eikä asiantuntijoita.

Suulliseen valmisteluun voidaan kutsua yksinomaan asiamies, jollei asianosaisen henkilökohtaista läsnäoloa pidetä tarpeellisenä.

Suullisesta valmistelusta laaditaan pöytäkirja, johon merkitään asia ja sen yksilöimiseksi tarvittavat tiedot sekä käsitteeseen osallistuneet henkilöt.

48 §

Katselmus

Hallintotuomioistuin voi järjestää asian selvittämiseksi katselmuksen. Katselmuksessa tehdään havaintoja kiinteistöstä, maisemasta, rakennelmasta tai muusta sellaisesta kohteesta, jota ei hankaluudesta voida tuoda tuomioistuimeen.

Katselmus voidaan kuitenkin tehdä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa vain, jos se on välttämätöntä asian selvittämiseksi.

Hallintotuomioistuimen on kutsuttava katselmukseen asianosaiset ja päätöksen tehnyt viranomaisena. Katselmuksesta laaditaan pöytäkirja, johon merkitään asian yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot, läsnä olleet henkilöt sekä selostus katselmuksen kulusta. Katselmuksen kohde on kuvattava, jollei se ole tarpeetonta.

Katselmukseen sovelletaan lisäksi, mitä 62 §:ssä säädetään oikeudenkäynnin osapuolten kutumisesta suulliseen käsittelyyn ja mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 38 §:n 2 momentissa säädetään.

49 §

Tarkastus

Hallintotuomioistuin voi katselmuksen sijasta tehdä paikalla tarkastuksen tosiseikan todentamiseksi. Tarkastusta ei saa suorittaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa.

Tarkastuksesta ilmoitetaan asianosaisille ja päätöksen tehneelle viranomaiselle etukäteen.

Tarkastuksesta laaditaan pöytäkirja, johon merkitään asian yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot, läsnä olleet henkilöt sekä selostus tarkastuksen kulusta. Tarkastuksen kohde on kuvattava, jollei se ole tarpeetonta.

50 §

Hallintotuomioistuimen tiedonsaantioikeus

Hallintotuomioistuimella on oikeus pyynnöstä saada maksutta viranomaiselta salassapitosäännösten estämättä kaikki asian ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat. Tuomioistuin voi määrätä viranomaisen esittämään tarpeellisen selvityksen. Määräyksen tehosteeksi voidaan asettaa sakon uhka.

51 §

Asiakirjan ja esineen esittäminen

Hallintotuomioistuin voi määrätä muun kuin viranomaisen toimittamaan tämän hallussa olevan asiakirjan tai esineen tuomioistuimelle tai esittämään sen tuomioistuimessa, jos asiakirjalla tai esineellä voidaan olettaa olevan merkitystä todisteena asiassa. Määräyksen tehosteeksi voidaan asettaa sakon uhka.

Asiakirjan ja esineen toimittamiseen ja esittämiseen tuomioistuimelle sovelletaan lisäksi, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 39 §:ssä ja 40 §:n 2 momentissa säädetään kirjallisesta todisteesta ja esineen tuomisesta oikeuteen.

52 §

Tulkitseminen ja kääntäminen

Hallintotuomioistuin huolehtii tulkitsemisesta ja kääntämisestä, jos henkilö ei osaa tuomioistuimessa kielilain (423/2003) mukaan käytettävää kieltä taikka ei sairauden tai vammaisuuden vuoksi voi tulla ymmärretyksi ja:

1) asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa sitä käsitelleen viranomaisen on tullut huolehtia tulkitsemisesta tai kääntämisestä hallintolain 26 §:n 1 momentin tai muun säännöksen nojalla;

2) tuomioistuin ratkaisee ensi asteena hallintoriita-asian tai muun hallintolainkäyttöasian, joka on tullut vireille viranomaisen aloitteesta; tai

3) henkilöä kuullaan suullisesti.

Erityisestä syystä tuomioistuin voi huolehtia tulkitsemisesta ja kääntämisestä muussakin kuin 1 momentissa tarkoitetussa tapauksessa.

Tulkkina tai kääntäjänä ei oikeudenkäynnissä saa toimia henkilö, joka on sellaisessa suhteessa asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi tästä syystä vaarantua.

Suomen ja ruotsin kieltä käyttävän oikeudesta viranomaisen järjestämään tulkkaukseen sekä käännökseen säädetään kielilaisissa. Saamelaisen oikeudesta käyttää omaa kieltään säädetään saamen kielilaisissa (1086/2003). Hallintotuomioistuimen on myös huolehdittava siitä, että muiden Pohjoismaiden kansalaiset saavat sen käsiteltävissä asioissa tarvittavan tulkitsemis- ja käännösavun siten kuin Pohjoismaiden kansalaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään muussa pohjoismaassa Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä tehdyssä sopimuksessa (SopS 11/1987) määrätään.

53 §

Laillinen este

Laillinen este on sillä, joka sairauden tai yleisen liikenteen keskeytymisen tai muun niihin rinnastuvan syyn vuoksi ei voi noudattaa hallintotuomioistuimen asettamaa määräaika. Laillisesta esteestä ja sen päättymisestä on viipymättä ilmoitettava tuomioistuimelle.

Jos asianosainen ei laillisen esteen vuoksi voi saapua kuultavaksi tai noudattaa muuta hallintotuomioistuimen asettamaa määräaika, tuomioistuimen on siirrettävä asian käsittelyä ja asetettava uusi määräaika.

Jos asianosaisen oikeudenkäyntiasiamiehellä tai avustajalla on laillinen este eikä hänen sijaansa ole ajoissa voitu saada toista asiamiestä tai avustajaa, katsotaan tuomioistuimen asettaman määräajan noudattamatta jättämisen johtuneen laillisesta esteestä.

Järjestyksen turvaaminen oikeudenkäynnissä

Hallintotuomioistuimen tulee huolehtia järjestyksestä oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäyntitilaisuudesta voidaan poistaa se, joka häiritsee asian käsittelyä. Tuomioistuimella on oikeus saada poliisilta virka-apua oikeudenkäyntitilaisuuden järjestämiseksi ja järjestyksen turvaamiseksi oikeudenkäyntitilaisuudessa.

Tuomioistuimella voi tuomita henkilön maksettavaksi enintään 1 000 euron suuruisen järjestyssakon. Sakko voidaan tuomita, jos henkilö ei tuomioistuimen varoituksesta huolimatta noudata puheenjohtajan määräyksiä, puhuu tuomioistuimen arvoa loukkaavasti taikka muutoin käyttäytyy häiritsevästi tai sopimattomasti oikeudenkäyntitilaisuudessa.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu sakko voidaan tuomita myös vastaavan kirjallisen aineiston toimittamisen perusteella, jos aineisto on tuomioistuimen varoituksesta huolimatta tuomioistuimen arvoa loukkaavaa tai muutoin sopimatonta.

Jos henkilö on poistettu oikeudenkäyntitilaisuudesta, tuomioistuimen on harkittava, voidaanko asian käsittelyä siitä huolimatta jatkaa.

Arvio asian käsittelyajasta

Hallintotuomioistuimen on pyynnöstä ilmoitettava arvio asian käsittelyajasta.

Uhkasakkolain soveltaminen

Oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi asetettavan uhkasakon asettamiseen ja tuomitsemiseen sovelletaan, mitä uhkasakkolain (1113/1990) 2 luvussa säädetään.

Suullinen käsittely*Suullisen käsittelyn järjestäminen*

Hallintotuomioistuimen on järjestettävä suullinen käsittely, jos tuomioistuimella pitää sitä tarpeellisena tai yksityinen asianosainen sitä vaatii. Suullisessa käsittelyssä voidaan kuulla asianosaista, päätöksen tehnyttä viranomaista, todistajia ja asiantuntijoita sekä ottaa vastaan muuta selvitystä.

Tuomioistuimella voi asianosaisen vaatimuksesta huolimatta jättää suullisen käsittelyn järjestämättä, jos:

- 1) suullista käsittelyä vaatineen asianosaisasema perustuu kunnan tai muun yhteisön jäsenyyteen;
- 2) asian ratkaisemiseksi merkityksellisistä tosiseikoista on jo saatu riittävä selvitys, jonka perusteella asia voidaan ratkaista ilman, että tuomioistuimelle jää vartenotettava epäilystä tosiseikoista;
- 3) tosiseikat voidaan selvittää muulla tavoin;
- 4) suullinen käsittely on jo järjestetty samassa asiassa hallintotuomioistuimessa; tai
- 5) suullisen käsittelyn järjestäminen on muuten ilmeisen tarpeetonta, kun otetaan huomioon asian laatu ja merkitys asianosaiselle sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Korkein hallinto-oikeus voi asianosaisen vaatimuksesta huolimatta jättää suullisen käsittelyn järjestämättä myös, jos asiassa on kyse muutoksenhausta hallintotuomioistuimen päätökseen eikä suullisen käsittelyn järjestäminen ole tarpeen asian selvittämiseksi.

Suullista käsittelyä vaativan on ilmoitettava, minkä vuoksi sen järjestäminen on tarpeen ja mitä selvitystä hän esittäisi suullisessa käsittelyssä.

Jos asiassa vedotaan asiantuntijalausuntoon tai yksityisluonteiseen kirjalliseen todistajankertomukseen, suullinen käsittely asiantuntijan tai todistajan kuulemiseksi järjestetään vain, jos se on tarpeen asian selvittämiseksi.

58 §

Päätös suullisen käsittelyn järjestämisestä

Hallintotuomioistuin päättää suullista käsittelyä koskevasta vaatimuksesta pääasian yhteydessä tai tekee asiasta välipäätöksen.

Jos hallintotuomioistuin ei järjestä asianosaisen vaatimaa suullista käsittelyä, tästä on ilmoitettava asianosaisille. Samalla asianosaisille on varattava tilaisuus esittää kirjallista lisäselvitystä. Ilmoittamisesta voidaan luopua, jos valitus jätetään tutkimatta tai hylätään heti taikka jos ilmoittaminen muusta vastaavasta syystä on ilmeisen tarpeetonta.

59 §

Suullisen käsittelyn rajoittaminen

Hallintotuomioistuin voi rajoittaa suullista käsittelyä siten, että se koskee ainoastaan osaa asiasta, asianosaisten ja päätöksen tehneen viranomaisen käsitysten selvittämistä tai suullisen todistelun vastaanottamista, tai muulla vastaavalla tavalla.

60 §

Suullisen käsittelyn kulku

Suullisessa käsittelyssä hallintotuomioistuin:

- 1) esittää aluksi yhteenvedon siitä, mistä asiassa on kysymys;
- 2) kuulee asianosaisia ja päätöksen tehnyttä viranomaista;
- 3) kuulee tarvittaessa todistajia ja asiantuntijoita sekä ottaa vastaan muuta selvitystä;
- 4) kuulee lopuksi oikeudenkäynnin osapuolia käsittelyssä esitetyistä seikoista.

61 §

Todistajan nimeäminen

Oikeudenkäynnin osapuolet nimeävät todistajansa. Hallintotuomioistuin voi nimetä todistajia myös omasta aloitteestaan.

Tuomioistuin voi asettaa määräajan, jossa oikeudenkäynnin osapuolten on nimettävä todistajat.

Tuomioistuin päättää, keitä todistajiksi kutsutaan.

62 §

Oikeudenkäynnin osapuolten kutsuminen

Hallintotuomioistuimen on kutsuttava suulliseen käsittelyyn oikeudenkäynnin osapuolet. Jos suullista käsittelyä on rajoitettu 59 §:ssä tarkoitetulla tavalla, kutsumatta voidaan jättää ne asianosaiset, joiden läsnäolo on ilmeisen tarpeetonta.

Kutsutun tai hänen laillisen edustajansa poissaolo suullisesta käsittelystä ei estä asian käsittelyä ja ratkaisemista.

Asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voidaan kutsua saapumaan henkilökohtaisesti suulliseen käsittelyyn, jos se on tarpeen asian selvittämiseksi. Kutsun tehosteeksi voidaan asettaa sakon uhka.

Tuomioistuimen on tuomittava uhkasakko maksettavaksi ja asetettava uusi korkeampi sakon uhka, jos asianosainen tai hänen laillinen edustajansa ei noudata 3 momentissa tarkoitettua kutsua ja tuomioistuin edelleen pitää asianomaisen henkilökohtaista läsnäoloa tarpeellisena. Uhkasakkoa ei tuomita maksettavaksi, jos asia käsitellään ja ratkaistaan asianomaisen poissaolosta huolimatta tai poissaolo johtuu laillisesta esteestä.

63 §

Muiden kuultavien kutsuminen

Hallintotuomioistuin päättää asiantuntijan ja todistajan kutsumisesta suulliseen käsittelyyn. Lisäksi tuomioistuin päättää niiden muiden henkilöiden ja viranomaisten kutsumisesta, joiden kuulemista se pitää tarpeellisena.

Hallintotuomioistuin huolehtii 1 momentissa tarkoitettujen kuultavien kutsumisesta. Tuomioistuin voi myös oikeuttaa oikeudenkäynnin osapuolen kutsumaan asiantuntijan tai todistajan.

Tuomioistuin voi kutsua todistajan suulliseen käsittelyyn sakon uhalla. Todistajan kutsumiseen sovelletaan lisäksi, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 62 ja 64 §:ssä säädetään uhkasakosta ja todistajan noutamisesta tuomioistuimeen.

64 §

Kutsun sisältö

Kutsussa suulliseen käsittelyyn on mainittava tarpeelliset tiedot käsiteltävästä asiasta ja oikeudenkäynnin osapuolista sekä ilmoitettava käsittelyn ajankohta ja paikka. Kutsussa on lisäksi ilmoitettava poissaolon seurauksista ja siitä, että kutsutun on viipymättä ilmoitettava laillisesta esteestä ja sen päättymisestä.

Todistajalle ja asiantuntijalle on kutsussa myös ilmoitettava hänen oikeudestaan saada ennakolta korvaus matka- ja toimeentulokustannuksistaan sekä siitä, ettei hän ole velvollinen saapumaan hallintotuomioistuimeen, jos hänelle ei pyynnöstä huolimatta ole maksettu ennakkoa.

65 §

Muut kutsumista koskevat säännökset

Kutsumisessa noudatetaan muuten, mitä tässä laissa säädetään tiedoksiannosta. Kutsumiseen sovelletaan myös, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 42 §:ssä säädetään Suomen ulkopuolella tiedoksi annettavasta kutsusta.

66 §

Todistajan esteellisyys

Todistajana ei voida kuulla asianosaista eikä muutakaan henkilöä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta oikeudenkäynnin kohteena oleva asia välittömästi koskee, eikä tällaisen henkilön laillista edustajaa.

Todistajana ei voida kuulla myöskään henkilöä, joka toimii oikeudenkäynnin osapuolena olevan viranomaisen puhevaltaa käyttävänä edustajana samassa oikeudenkäynnissä.

Todistajan nimeämiseen sovelletaan myös, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 31 ja 32 §:ssä säädetään.

67 §

Henkilökohtainen kuuleminen

Suullisessa käsittelyssä voidaan kuulla henkilökohtaisesti myös henkilöä, jota ei 66 §:n perusteella voida kuulla todistajana, jos kuuleminen on tarpeen asian selvittämiseksi.

Tuomioistuimien voi kutsua sakon uhalla kuultavaksi henkilön, jota ei voida kuulla todistajana hänen asianosaisuuteen rinnastettavan asemansa vuoksi.

68 §

Vajaavaltaisen kuuleminen

Vajaavaltaista voidaan kuulla suullisessa käsittelyssä, jos vajaavaltainen antaa siihen suostumuksensa. Alle 12-vuotiasta voidaan kuitenkin kuulla muussa kuin omassa asiassa vain, jos kuuleminen on välttämätöntä asian ratkaisemiseksi eikä kuulemisesta arvioida aiheutuvan hänelle merkittävää haittaa. Harkittaessa vajaavaltaisen henkilökohtaista kuulemistä on otettava huomioon oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset. Kuulemisen yhteydessä vajaavaltaiselle ei saa antaa sellaisia tietoja, jotka voisivat vakavasti vaarantaa hänen terveyttään tai kehitystään. Jos vajaavaltaisen suojaamiseksi tai hänen itsenäisen mielipiteensä selvittämiseksi on tarpeen, vajaavaltaista kuullaan henkilökohtaisesti siten, että hänen lisäksi läsnä on vain yksi tai useampi hallintotuomioistuimen jäsen.

Jos vajaavaltaista kuullaan 1 momentissa säädetyllä tavalla ilman, että kaikki oikeudenkäynnin osapuolet ovat läsnä, asianosaisille ja osapuolena olevalle viranomaiselle voidaan varata tilaisuus ehdottaa, mistä seikoista vajaavaltaista tulisi kuulla. Lisäksi osapuolille on varattava tilaisuus tutustua kuulemisen sisällöstä laadittuun tai tallennettuun oikeudenkäyntiaineistoon ja lausua mielipiteensä sen sisällöstä. Oikeutta tietojen saamiseen voidaan rajoittaa, jos tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä vajaavaltaisen suojaamiseksi tai hänen muun erittäin tärkeän etunsa turvaamiseksi eikä tiedon antamatta jättäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista.

Tuomioistuimien voi tarvittaessa määrätä vajaavaltaiselle kuultavalle tukihenkilön, jonka tehtävänä on olla asianomaisen henkilökohtaisena tukena suullisessa käsittelyssä.

69 §

Todistajan vaitiolo-oikeus

Asianosaisen nykyinen tai entinen aviopuoliso taikka nykyinen avopuoliso, sisarus, sukulainen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka se, jolla on vastaavanlainen parisuhteeseen tai sukulaisuuteen rinnastuva läheinen suhde asianosaiseen, saa kieltäytyä todistamasta.

Jos 1 momentissa tarkoitettu henkilö suostuu todistamaan, suostumusta ei voida peruuttaa, ellei muusta tässä laissa säädetyistä salassapitovelvollisuudesta tai vaitiolo-oikeudesta muuta johdu.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, todistaja saa kieltäytyä todistamasta siltä osin kuin todistaminen ilmaisisi:

1) liikesalaisuuden, elleivät erittäin tärkeät syyt ottaen huomioon asian laatu, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja seuraukset sen esittämättä jättämisestä sekä muut olosuhteet vaadi todistamista;

2) sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 16 §:ssä tarkoitetun tiedon.

Todistaja saa kieltäytyä kertomasta seikan, jonka kertominen saattaisi hänet tai häneen 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön syytteen vaaraan tai myötävaikuttaisi hänen tai häneen mainitussa suhteessa olevan henkilön syyllisyyden selvittämiseen.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:ssä tarkoitettu anonyymi todistaja saa kieltäytyä todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi paljastaa hänen henkilöllisyytensä tai yhteystietonsa.

Väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 36 §:ssä tarkoitettu henkilö, jolle on talletettu turvakielto, saa kieltäytyä todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi paljastaa hänen yhteystietonsa.

70 §

Todistajan velvollisuus kieltäytyä todistamasta

Hallintotuomioistuimen päätösneuvottelun sisällöstä ei saa todistaa.

Jokaisella muulla kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:ssä tarkoitettulla anonyymilla todistajalla on velvollisuus kieltäytyä todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi paljastaa anonyymin todistajan henkilöllisyyden tai hänen yhteystietonsa.

Jokaisella muulla kuin väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 36 §:ssä tarkoitettulla henkilöllä, jolle on talletettu turvakielto, on velvollisuus kieltäytyä todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi paljastaa kyseisen henkilön yhteystiedot.

Lisäksi velvollisuuteen kieltäytyä todistamasta sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10 §:ssä, 11 §:n 3 momentissa, 12 §:n 3–5 momentissa, 13 §:n 1 ja 3 momentissa, 15 §:n 1 momentissa sekä 16 §:ssä säädetään.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 3 momentissa, 12 §:n 3–5 momentissa, 13 §:n 1 ja 3 momentissa sekä 16 §:ssä tarkoitettu henkilön velvollisuus kieltäytyä todistamasta säilyy, vaikkei asianomainen henkilö enää ole siinä asemassa, jossa hän on saanut tiedon todistettavasta seikasta.

Henkilöllä, joka on saanut oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 3 momentissa taikka 13 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitetun tiedon toimiessaan lainkohdassa tarkoitetun henkilön palveluksessa tai muuten hänen apunaan, on vastaava velvollisuus kieltäytyä todistamasta kuin mainituissa lainkohdissa tarkoitetuilla henkilöillä. Palveluksessa tai apuna toiminut henkilö voidaan kuitenkin määrätä todistamaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 15 §:n 1 momentissa säädettyillä edellytyksillä.

71 §

Muussa laissa säädetyn vaitiolovelvollisuuden vaikutus todistajan kuulemiseen

Muussa laissa säädetyn vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvasta seikasta voidaan kuulla todistajaa vain, jos:

- 1) kuuleminen on välttämätöntä asian selvittämiseksi; tai
- 2) se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, suostuu todistamiseen.

Hallintotuomioistuin ei kuitenkaan saa kuulla todistajaa tämän 1 momentissa tarkoitetun vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvasta seikasta, jos kuulematta jättämiselle on erittäin tärkeän yleisen edun taikka lapsen edun tai erittäin tärkeän muun yksityisen edun vuoksi erityisen painavat perusteet eikä kuulematta jättäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista.

72 §

Todistajan kieltäytymisen perustelevuus

Jos todistaja kieltäytyy todistamasta, hänen on ilmoitettava kieltäytymisensä peruste ja saatettava todennäköiseksi sitä tukevat seikat.

Jos henkilö kuitenkin kieltäytyy todistamasta 69 §:n 4–6 momentissa tai 70 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettua perusteella, kieltäytyminen hyväksytään, jollei hän ole selvästi

erehtynyt kieltäytymistä koskevan oikeuden tai velvollisuuden sisällöstä tai kieltäytymisen ole muutoin selvästi perusteeton.

73 §

Kuuleminen teknisellä tiedonvälitystavalla

Todistajaa tai muuta henkilöä voidaan kuulla suullisesti myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta tiedonvälitystapaa.

Oikeudenkäynnin osapuolille on varattava tilaisuus esittää kuultavalle kysymyksiä.

74 §

Suullisen käsittelyn pöytäkirja

Suullisesta käsittelystä laaditaan pöytäkirja, johon merkitään asia ja sen yksilöimiseksi tarvittavat tiedot sekä läsnä olleet henkilöt. Lisäksi pöytäkirjaan merkitään käsittelyssä esitetyt vaatimukset, tehdyt päätökset sekä selostus käsittelyn kulusta.

75 §

Tallentaminen

Hallintotuomioistuimen on äänitettävä tai muulla vastaavalla tavalla tallennettava kuuleminen suullisessa käsittelyssä.

Hallintotuomioistuimen on lisäksi tallennettava kuuleminen kuultaessa lasta lastensuojelulain (417/2007) 86 §:n mukaisesti muulla tavoin kuin suullisessa käsittelyssä.

Jos tallentaminen ei ole mahdollista, pöytäkirjaan on riittävän täsmällisesti merkittävä, mitä asiassa on kerrottu. Pöytäkirjattu suullinen lausuma on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä lausuman antajan ilmoitus siitä, onko lausuma merkitty oikein pöytäkirjaan.

Tallenne on säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan asian ratkaisemisesta. Jos asiassa on haettu muutosta valittamalla, tallenne on kuitenkin säilytettävä, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu.

76 §

Todistelukustannusten korvaaminen

Todistajalla on oikeus saada kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä.

Hallintotuomioistuimen omasta aloitteestaan kutsumalle todistajalle samoin kuin valtion nimeämälle todistajalle maksetaan korvaus valtion varoista sen mukaan kuin valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/1972) säädetään. Oikeusapua saaneen asianosaisen nimeämällä todistajalla on oikeus saada korvausta valtion varoista siten kuin oikeusapulaissa (257/2002) säädetään.

Muiden kuin 2 momentissa tarkoitettujen oikeudenkäynnin osapuolten on suoritettava korvaus nimeämälleen todistajalle. Todistajalle voidaan kuitenkin maksaa korvaus valtion varoista, jos todistaminen on ollut tarpeen asian selvittämiseksi.

Yksityisen asianosaisen nimeämällä todistajalla on oikeus saada ennakolta korvaus matka- ja toimeentulokustannuksista. Ennakon suorittamiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 65 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään.

77 §

Muiden kustannusten korvaaminen

Yksityisellä asianosaisella tai tämän laillisella edustajalla, joka on veloitettu saapumaan sakon uhalla, on oikeus saada kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä valtion varoista, jos hänen läsnäolonsa on ollut tarpeen asian selvittämiseksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan kustannusten korvaamiseen myös, kun joku muu kuin oikeudenkäynnin osapuoli, todistaja tai asiantuntija on kutsuttu kuultavaksi sakon uhalla tai veloitettu toimittamaan hallintotuomioistuimeen asiakirja tai esine.

Hallintotuomioistuimen määräämälle asiantuntijalle maksetaan kohtuullinen palkkio työstä ja korvaus tarpeellisista kuluista valtion varoista. Muulle asiantuntijalle maksettavaan palkkioon ja korvaukseen sovelletaan, mitä 76 §:n 3 momentissa säädetään todistajalle suoritettavasta korvauksesta.

Edellä 28 §:ssä tarkoitettulla edunvalvojalla ja 68 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tukihenkilöllä on oikeus saada kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä valtion varoista.

Tuomioistuin voi määrätä 1–4 momentissa tarkoitettun korvauksen tai osan siitä maksettavaksi ennakolta.

Valtion varoista maksettavaan korvaukseen sovelletaan muutoin, mitä valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa säädetään.

78 §

Muut säännökset todistajan ja asiantuntijan kuulemisesta

Todistajan ja asiantuntijan suulliseen kuulemiseen sovelletaan lisäksi, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 43–46 ja 50 §:ssä sekä 51 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään.

8 luku

Hallintotuomioistuimen päätöksenteko

79 §

Asian ratkaiseminen

Hallintotuomioistuimen on päätöksessään annettava ratkaisu esitettyihin vaatimuksiin. Hallintotuomioistuimen tulee harkita kaikkia esiin tulleita seikkoja ja päättää, mihin seikkoihin ratkaisu voidaan perustaa.

80 §

Hallintotuomioistuimen päätös

Asian käsittelyn lopettavan hallintotuomioistuimen ratkaisun nimikkeenä on päätös. Muun kuin asian käsittelyn lopettavan ratkaisun nimikkeenä on välipäätös.

81 §

Ratkaisu valitusasiassa

Hallintotuomioistuin voi hyväksyä tai hylätä valituksen tai jättää sen tutkimatta kokonaan tai osittain. Päätöksessään tuomioistuin voi:

- 1) pysyttää valituksen kohteena olevan päätöksen;
- 2) kumota valituksen kohteena olevan päätöksen;

- 3) palauttaa asian uudelleen käsiteltäväksi;
- 4) muuttaa valituksen kohteena olevaa päätöstä; tai
- 5) siirtää valituksen toimivaltaiseen viranomaiseen tai tuomioistuimeen.

Tuomioistuin jättää valituksen tutkimatta, jos:

- 1) valituksen tutkiminen ei kuulu sen toimivaltaan;
- 2) päätös ei ole valituskelpoinen;
- 3) muutoksenhaku valittamalla on laissa kielletty;
- 4) valittajalla ei ole valitusoikeutta;
- 5) valitusta ei ole tehty määräajassa;
- 6) valitus on jäänyt puutteelliseksi, vaikka valittajalle on varattu tilaisuus sen täydentämiseen; tai
- 7) tutkimatta jättämiseen on muu vastaava syy.

Asian käsittely raukeaa, jos valitus peruutetaan tai jos siihen on muu vastaava syy.

82 §

Ratkaisu muussa hallintolainkäyttöasiassa

Hallintotuomioistuin voi käsitellessään 4 luvussa tarkoitettua muuta hallintolainkäyttöasiaa hylätä tai hyväksyä esitetyn vaatimuksen tai jättää sen tutkimatta kokonaan tai osittain.

Hyväksyessään hallintoriitahakemuksen hallinto-oikeus voi:

- 1) velvoittaa maksamaan julkisoikeudelliseen oikeussuhteeseen tai hallintosopimukseen perustuvan suorituksen tai suorittamaan muun tällaiseen oikeussuhteeseen perustuvan toimen; tai
- 2) vahvistaa julkisoikeudelliseen oikeussuhteeseen tai hallintosopimukseen perustuvan edun, oikeuden tai velvollisuuden.

Hallintotuomioistuin jättää muussa hallintolainkäyttöasiassa esitetyn vaatimuksen tutkimatta, jos:

- 1) asian käsittely ei kuulu sen toimivaltaan;
- 2) vaatimusta ei voida käsitellä hallintolainkäyttöasiana;
- 3) asia voidaan tai on voitu ratkaista hallintopäätöksellä tai perustevalitukseen annettavalla päätöksellä;
- 4) vireillepanijalla ei ole oikeutta panna asiaa vireille;
- 5) vaatimusta ei ole tehty säädetyssä määräajassa; tai
- 6) tutkimatta jättämiseen on muu vastaava syy.

Asian käsittely raukeaa, jos vaatimus peruutetaan tai jos siihen on muu vastaava syy.

83 §

Hyödyntämiskielto

Hallintotuomioistuin ei saa hyödyntää selvitystä, joka on hankittu laissa säädetyin vaihteluoikeuden tai vaihtelovelvollisuuden vastaisesti tai muulla tavoin lainvastaisesti, jos hyödyntäminen vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen, kun otetaan huomioon asian laatu, selvityksen hankkimistapaan liittyvän oikeudenloukkauksen vakavuus, hankkimistavan merkitys selvityksen luotettavuudelle, selvityksen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja muut olosuhteet.

84 §

Rangaistusluonteisen hallinnollisen taloudellisen seuraamuksen käsittelyn viivästyminen

Jos rangaistusluonteisen hallinnollisen taloudellisen seuraamuksen määräämistä koskevan asian käsittely on viivästynyt niin, että viivästys loukkaa asianosaisen oikeutta oikeu-

denkäänäntiin kohtuullisen ajan kuluessa, hallintotuomioistuim voi ottaa viivästyksen huomioon ratkaisussaan.

Tuomioistuim voi viivästyksen hyvittämissäksä alentaa seuraamuksen määrää, lieventää sitä tai poistaa sen kokonaan.

85 §

Äänestäminen

Jos hallintotuomioistuimen jäsenet eivät ole samaa mieltä ratkaisusta, siitä on äänestettävä. Ratkaisusta äänestetään virkaikäjärjestyksessä siten, että nuorin jäsen esittää kantansa ensin ja istunnon puheenjohtaja viimeiseksi. Muu kuin lainoppinut jäsen esittää kantansa ennen lainoppinutta jäsentä. Jos tuomioistuimen jäsen esittelee asian, hänen on kuitenkin esitettävä kantansa ensin.

Äänestyksessä voittaa kanta, jota jäsenten enemmistö on kannattanut. Äänen mennessä tasan voittaa kanta, jota puheenjohtaja on kannattanut. Rangaistusluonteista hallinnollista seuraamusta tai uhkasakon tuomitsemista koskevassa asiassa sekä päätettäessä todistajan noutamisesta tuomioistuimeen taikka tuomittaessa järjestyssakko voittaa äänen mennessä tasan kuitenkin kanta, joka on lievempi sille, johon seuraamus kohdistuu.

Äänestämiseen sovelletaan muutoin, mitä siitä oikeudenkäymiskaarsä säädetään.

86 §

Päätöksen sisältö

Päätöksestä on käytävä ilmi:

- 1) tuomioistuimen nimi ja päätöksen päiväys;
- 2) oikeudenkäynnin osapuolet ja päätös, josta valitetaan;
- 3) tarpeellisilta osiltaan selostus asian aikaisemman käsittelyn vaiheista;
- 4) osapuolten vaatimukset ja tarpeellisilta osiltaan niiden perustelut;
- 5) tarpeellisilta osiltaan selostus asiassa saaduista selvityksistä;
- 6) ratkaisu perusteluineen;
- 7) päätöksentekoon osallistuneiden nimet;
- 8) ilmoitus äänestyksestä, jolloin äänestyslauseunnot on liitettävä päätökseen;
- 9) ilmoitus esittelijän eriävistä mielipiteestä, jolloin eriävä mielipide on liitettävä päätökseen; sekä
- 10) ilmoitus tuomioistuinmaksusta.

Jos hallintotuomioistuimen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla, päätöksessä on ilmoitettava, mihin säännökseen valituskielto perustuu.

87 §

Päätöksen perustelevminen

Hallintotuomioistuimen on perusteltava päätöksensä. Perusteluista on ilmettävä sovelletut lainkohdat sekä se, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun ja mihin oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu.

Välipäätös voidaan perustella esittämällä pelkästään sovelletut lainkohdat, jollei asian luonne edellytä muita perusteluja.

88 §

Valitusosoitus

Hallintotuomioistuimen päätökseen on liitettävä valitusosoitus, jos päätökseen saa hakea muutosta valittamalla.

Valitusosoituksessa on mainittava:

- 1) valitusaika ja miten se lasketaan;
- 2) tuomioistuimien, johon päätöksestä saa valittaa;
- 3) tuomioistuin tai viranomainen, jolle valitus toimitetaan, sekä tarvittavat yhteystiedot; ja
- 4) valittajan velvollisuudesta ilmoittaa yhteystietonsa sekä niiden muutokset.

Valitusosoituksessa on selostettava säännökset valituksen sisällöstä, liitteistä ja perille toimittamisesta sekä valituksen käsittelystä perittävistä maksuista.

Jos asiassa tarvitaan valituslupa, valitusosoituksessa on mainittava perusteet, joilla valituslupa voidaan myöntää.

89 §

Valitusosoituksen korjaaminen

Jos valitusosoitusta ei ole annettu tai hallintotuomioistuimen päätöksessä on virheellisesti ilmoitettu, ettei päätökseen saa hakea muutosta valittamalla tai että valittaminen edellyttää valituslupan myöntämistä, tuomioistuimen on annettava lainmukainen valitusosoitus. Valitusaika lasketaan tällöin valitusosoituksen tiedoksisaannista.

Jos valitusosoitus on muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla tavalla virheellinen, tuomioistuimen on annettava uusi valitusosoitus, jos sitä pyydetään säädetyssä tai valitusosoituksessa mainitussa valitusajassa. Valitusaika lasketaan tällöin uuden valitusosoituksen tiedoksisaannista.

9 luku

Tiedoksianto

90 §

Tavallinen ja todisteellinen tiedoksianto

Hallintotuomioistuimen päätös tai muu asiakirja annetaan tiedoksi kirjeitse tai sähköisellä viestillä käyttäen tiedoksiannon vastaanottajan tuomioistuimelle tätä tarkoitusta varten ilmoittamaa prosessiosoitetta (*tavallinen tiedoksianto*).

Tiedoksianto on kuitenkin toimitettava todisteellisesti, jos se koskee velvoittavaa päätöstä, jonka tiedoksisaannista alkaa kulua muutoksenhakuaika tai muu vastaanottajan oikeuteen vaikuttava määräaika. Todisteellista tiedoksiantoa voidaan käyttää myös, jos se on muusta syystä tarpeen asianosaisen oikeuksien turvaamiseksi. Tiedoksianto on toimitettava todisteellisesti myös, jos se koskee päätöksen täytäntöönpanoa tai muuta väliaikaista määräystä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu päätös voidaan antaa tiedoksi asianosaiselle myös toimittamalla päätös asianosaisen käyttämälle asianajajalle, julkiselle oikeusavustajalle tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa tarkoitettulle luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle tavallisena tiedoksiantona.

Tiedoksianto toimitetaan todisteellisesti:

- 1) toimittamalla asiakirja kirjeitse vastaanottajalle ja liittämällä siihen vastaanottotodistus, jonka vastaanottaja palauttaa määräajassa tuomioistuimelle;
- 2) toimittamalla asiakirja kirjeitse vastaanottajalle saantitodistusta vastaan;
- 3) luovuttamalla asiakirja vastaanottajalle henkilökohtaisesti;
- 4) käyttämällä todisteellista sähköistä tiedoksiantoa;
- 5) käyttämällä haastetiedoksiantoa tai sijaistiedoksiantoa.

91 §

Suullinen tiedoksianto

Asiakirja voidaan oikeudenkäynnin kuluessa antaa tiedoksi suullisesti kertomalla asianosaiselle asiakirjan sisältö. Suullisesti ei kuitenkaan voida antaa tiedoksi asian käsittelyn lopettavaa päätöstä eikä sellaista välipäätöstä, johon saa hakea muutosta valittamalla.

Suullisesti voidaan antaa tiedoksi vain sellainen asiakirja, jonka sisällön ja merkityksen asianosainen epäilyksettä ymmärtää asiakirjan laatu ja laajuus huomioon ottaen.

Suullisesti tiedoksi annettu asiakirja toimitetaan erikseen asianosaiselle myös kirjallisesti.

92 §

Tiedoksianto ulkomaille

Tiedoksianto toimitetaan ulkomaille tämän lain tai asianomaisen valtion lainsäädännön mukaisesti, jollei Suomea sitovista kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista muuta johdu.

Jos ulkomaille tarkoitettua tiedoksiantoa ei saada toimitetuksi, asiakirja annetaan tiedoksi Suomessa yleistiedoksiannolla.

93 §

Tiedoksisääntöajankohdat

Vastaanottajan katsotaan saaneen tiedon kirjeitse tavallisena tiedoksiantona lähetetystä asiakirjasta seitsemäntenä päivänä asiakirjan lähettämisestä, jollei vastaanottaja näytä tiedoksisääntöajankohdan tapahtuneen tätä myöhemmin. Viranomaisen tietoon asiakirjan katsotaan kuitenkin tulleen kirjeen saapumispäivänä.

Käytettäessä todisteellista tiedoksisääntöajankohdasta vastaanottajan katsotaan saaneen asiakirjasta tiedon sinä päivänä, jona asiakirja on vastaanotettu. Vastaanottotodistusta käytettäessä asiakirja katsotaan otetuksi vastaan vastaanottotodistuksen osoittamana päivänä. Käytettäessä sijaistiedoksiantoa asiakirja katsotaan kuitenkin saadun tiedoksi kolmantena päivänä sijaistiedoksiantoa koskevan tiedoksisääntöajankohdan osoittamasta päivästä.

Käytettäessä suullista tiedoksiantoa vastaanottajan katsotaan saaneen tiedon asiakirjasta silloin, kun hänelle on kerrottu asiakirjan sisältö.

Sähköisen tiedoksisääntöajankohdasta säädetään sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetussa laissa ja yleistiedoksiannon tiedoksisääntöajankohdasta hallintolaissa. Julkipanomenettelyssä annetun päätöksen tiedoksisääntöajankohdasta säädetään erikseen.

94 §

Muut tiedoksiantoon sovellettavat säännökset

Tiedoksiantoon sovelletaan muutoin, mitä siitä hallintolaissa säädetään.

Oikeudenkäyntikulut

95 §

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

Oikeudenkäynnin osapuoli on velvollinen korvaamaan toisen osapuolen oikeudenkäyntikulut kokonaan tai osaksi, jos erityisesti asiassa annettu ratkaisu huomioon ottaen on kohtuutonta, että tämä joutuu itse vastaamaan oikeudenkäyntikuluistaan.

Korvausvelvollisuuden kohtuullisuutta arvioitaessa voidaan lisäksi ottaa huomioon asian oikeudellinen epäselvyys, osapuolten toiminta ja asian merkitys asianosaiselle.

Yksityinen asianosainen voidaan 1 ja 2 momentista poiketen velvoittaa korvaamaan viranomaisen oikeudenkäyntikuluja vain, jos yksityinen asianosainen on esittänyt ilmeisen perusteettoman vaatimuksen.

96 §

Erityinen korvausvelvollisuus

Riippumatta siitä, kuinka oikeudenkäyntikulut muutoin on korvattava, oikeudenkäynnin osapuoli voidaan velvoittaa korvaamaan toiselle osapuolelle ne kulut, jotka ovat aiheutuneet siitä, että osapuoli on tahallisesti tai huolimattomuudesta ilmeisen tarpeettomasti pitkittänyt oikeudenkäyntiä.

Tarpeettomana pitkittämisenä voidaan pitää:

- 1) uuden selvityksen tai vaatimuksen esittämistä myöhemmin kuin se olisi ollut esitettävissä, jollei tähän ole painavaa syytä;
- 2) sellaisen väitteen esittämistä, jonka oikeudenkäynnin osapuoli tietää perusteettomaksi;
- 3) jäämistä pois suullisesta tai muusta käsittelystä ilman laillista estettä;
- 4) muuta vastaavaa oikeudenkäyntiin liittyvää menettelyä.

Oikeudenkäynnin osapuolen edustaja, asiamies tai avustaja voidaan velvoittaa yhteisvastuullisesti osapuolen kanssa korvaamaan 1 momentissa säädettyt kulut, jos pitkittyminen on aiheutunut hänen tahallisuudestaan tai huolimattomuudestaan.

97 §

Korvattavat oikeudenkäyntikulut

Korvattavia oikeudenkäyntikuluja ovat:

- 1) oikeudenkäyntikirjelmän laatimisesta, asian ratkaisemiseksi tarvittavan selvityksen hankkimisesta ja muusta oikeudenkäynnin valmistelusta aiheutuneet kulut;
- 2) suulliseen käsittelyyn tai muuhun oikeudenkäyntitilaisuuteen osallistumisesta aiheutuneet kulut;
- 3) todistajalle tai asiantuntijalle maksettava korvaus;
- 4) asiamiehelle tai avustajalle maksettava palkkio ja korvaus;
- 5) muut oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvät kulut.

Korvausta voidaan suorittaa myös oikeudenkäynnin osapuolelle oikeudenkäynnistä aiheutuneesta työstä ja oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvästä menetyksestä.

808/2019

98 §

Korvausvaatimus

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista on vaadittava ennen kuin hallintotuomioistuin tekee päätöksen pääasiassa. Vaatimuksessa on eriteltävä oikeudenkäyntikulujen määrä ja sen perusteet.

Hallintotuomioistuin antaa ratkaisun oikeudenkäyntikuluista pääasian yhteydessä. Ennen korvausvelvollisuuden määrittämistä velvoitettavalle on varattava tilaisuus tulla kuuluksi.

Jos asia palautetaan viranomaiselle, kysymys siihenastisista kuluista ratkaistaan palauttavassa tuomioistuimessa. Jos asia palautetaan tuomioistuimelle, kuluvaatimus ratkaistaan siinä tuomioistuimessa, johon asia on palautettu.

99 §

Korvausvelvollisuuden kohdistaminen

Jos useampi kuin yksi oikeudenkäynnin osapuolista on vastuussa samoista oikeudenkäyntikuluista, he vastaavat niiden korvaamisesta yhteisvastuullisesti.

Oikeudenkäynnin osapuolen on kuitenkin yksin korvattava ne kustannukset, jotka liittyvät ainoastaan tätä koskevaan asian osaan tai jotka tämä on aiheuttanut pitkittämällä oikeudenkäyntiä tarpeettomasti.

Hallintotuomioistuin määrää, kuinka kulut usean korvausvelvollisen välillä jaetaan tai onko jonkun heistä korvattava kaikki kulut.

100 §

Viivästyskorko

Oikeudenkäyntikulujen korvaukselle on vaadittaessa määrättävä vuotuista viivästyskorkoa korkolain (633/1982) 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan siitä lähtien, kun kuukausi on kulunut päivästä, jona päätös on ollut oikeudenkäynnin osapuolten saatavissa.

101 §

Oikeudenkäyntikulut asianosaisseuraannossa

Asianosaisseuraannossa alkuperäinen ja uusi asianosainen vastaavat yhteisvastuullisesti niistä oikeudenkäyntikuluista, jotka ovat syntyneet ennen seuraantoa. Tämän jälkeen syntyneistä kuluista vastaa uusi asianosainen yksin.

11 luku

Päätöksen korjaaminen ja täydentäminen

102 §

Päätöksen korjaaminen

Hallintotuomioistuimen on korjattava päätöksessään oleva kirjoitus- tai laskuvirhe tai muu niihin verrattava selvä virhe. Virhettä ei kuitenkaan saa korjata, jos korjaaminen joutaa asianosaiselle kohtuuttomaan tulokseen.

103 §

Päätöksen täydentäminen

Hallintotuomioistuin voi täydentää päätöstään valitusajassa, kuitenkin viimeistään 30 päivän kuluttua päätöksen tiedoksisaannista, jos päätös ei sisällä ratkaisua kaikkiin asiassa esitettyihin sivuvaatimuksiin. Päätöstä ei kuitenkaan saa täydentää, jos se johtaa asianosaiselle kohtuuttomaan tulokseen.

104 §

Korjaamis- ja täydentämismenettely

Hallintotuomioistuin päättää päätöksen korjaamisesta tai täydentämisestä samassa kokoonpanossa, joka on antanut korjattavan tai täydennettävän päätöksen. Jos jollekin tuomioistuimen jäsenelle on tullut este, päätöksen täydentää tuomioistuin sellaisessa kokoonpanossa, joka olisi ollut toimivaltainen käsittelemään asian. Päätöksen korjaamisesta voi kuitenkin päättää myös asiaa käsitelleen istunnon puheenjohtaja tai tuomioistuimen muu lainoppinut jäsen. Istunnon puheenjohtaja tai tuomioistuimen muu lainoppinut jäsen voi päättää myös täydentämättä jättämisestä.

Ennen päätöksen täydentämistä on kuultava niitä oikeudenkäynnin osapuolia, joita täydentäminen koskee. Korjaamisesta ja täydentämisestä on tehtävä merkintä päätöksen taltiokappaleeseen.

Jos korjattavasta tai täydennettävästä päätöksestä on valitettu, hallintotuomioistuimen on ilmoitettava asian käsiteltäväksi ottamisesta ja toimitettava siinä tehty päätös valitusta käsittelevälle tuomioistuimelle.

Päätöksen korjaamista tai täydentämistä käsitellessään tuomioistuin voi kieltää päätöksensä täytäntöönpanon tai määrätä sen keskeytettäväksi.

105 §

Korjaamis- ja täydentämisspätöksen antaminen ja valitus päätöksestä

Korjattu tai täydennetty päätös annetaan maksutta oikeudenkäynnin osapuolille.

Päätöksen korjaamisesta ja täydentämisestä valitetaan niin kuin pääasiasta. Valitusaika korjatusta tai täydennetystä päätöksestä alkaa tämän päätöksen tiedoksisaannista. Päätökseen, jolla hallintotuomioistuin on hylännyt vaatimuksen korjaamisesta tai täydentämisestä, ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla.

12 luku

Valitus hallintotuomioistuimen päätöksestä

106 §

Hallintotuomioistuimen päätöksen valituskelpoisuus

Valittamalla saa hakea muutosta päätökseen, jolla hallintotuomioistuin on ratkaissut asian tai jättänyt sen tutkimatta.

107 §

Valittaminen hallintotuomioistuimen päätöksestä

Hallinto-oikeuden hallintolainkäyttöasiassa antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitus-

luvan. Erikseen säädetään muutoksenhausta valittamalla muun hallintotuomioistuimen päätökseen.

Muutoksenhaussa pääasiaan liittyvää vaatimusta koskevasta hallintotuomioistuimen ratkaisusta sovelletaan, mitä muutoksenhausta pääasiaan säädetään.

108 §

Valitus välipäätöksestä

Hallintotuomioistuimen välipäätökseen saa hakea muutosta pääasian yhteydessä.

Erikseen saa kuitenkin valittaa hallintotuomioistuimen välipäätöksestä, jolla on:

- 1) määrätty todistajan tai muun henkilön oikeudesta korvaukseen tai korvausvelvollisuudesta;
- 2) kielletty asiamiestä tai avustajaa esiintymästä oikeudenkäynnissä;
- 3) tuomittu uhkasakkoon oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi tarkoitetun velvoitteen laiminlyönnin johdosta tai väliaikaisen määräyksen tehosteeksi;
- 4) tuomittu käsittelyn häiritsemisestä tai muusta sellaisesta toiminnasta järjestyssakko.

109 §

Valitusoikeus hallintotuomioistuimen päätöksestä

Hallintotuomioistuimen päätökseen saa hakea muutosta valittamalla se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa, ja se, jonka valitusoikeudesta laissa erikseen säädetään.

Alkuperäisen hallintopäätöksen tehneellä viranomaisella on oikeus hakea muutosta valittamalla hallintotuomioistuimen päätökseen, jolla hallintotuomioistuin on kumonnut viranomaisen päätöksen tai muuttanut sitä.

Viranomainen saa hakea muutosta valittamalla myös, jos valittaminen on tarpeen viranomaisen valvottavana olevan yleisen edun vuoksi.

110 §

Valitusluvan hakeminen

Jos asiassa tarvitaan valituslupa, valittajan on valituslupaa hakiessaan ilmoitettava 111 §:ssä tarkoitettu peruste, jolla valituslupaa pyydetään, sekä syyt, joiden vuoksi valittaja katsoo, että valitusluvan myöntämiseen on edellä tarkoitettu peruste.

111 §

Valitusluvan myöntämisen perusteet

Valituslupa on myönnettävä, jos:

- 1) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi;
- 2) asian saattamiseen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi; tai
- 3) valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Korkein hallinto-oikeus voi myöntää valitusluvan myös siten, että se koskee vain osaa muutoksenhaun kohteena olevasta hallintotuomioistuimen päätöksestä.

808/2019

112 §

Päätöksen perustelevinen eräissä tapauksissa

Sen estämättä, mitä 87 §:ssä säädetään, hallintotuomioistuimen päätöstä koskevan valituksen ratkaissut tuomioistuin voi korvata päätöksensä perusteluja liittämällä päätökseen alemman tuomioistuimen päätöksen perustelut ja viittaamalla niihin.

Valituslupaa koskeva päätös voidaan perustella esittämällä pelkästään sovelletut lainkohdat, jollei asian luonne edellytä muita perusteluja.

13 luku

Ylimääräinen muutoksenhaku

113 §

Ylimääräiset muutoksenhakekeinot

Ylimääräisiä muutoksenhakekeinoja ovat menetetyn määräajan palauttaminen ja lainvoimaisen päätöksen purkaminen.

114 §

Menetetyn määräajan palauttaminen

Korkein hallinto-oikeus voi palauttaa menetetyn määräajan sille, joka 53 §:ssä tarkoitetun laillisen esteen tai muun erittäin painavan syyn vuoksi ei ole voinut määräajassa:

- 1) panna vireille oikaisuvaatimusta tai hakea muutosta päätökseen; tai
- 2) ryhtyä muuhun toimenpiteeseen hallintomenettelyssä tai hallintoasian oikeudenkäynnissä.

115 §

Hakemus menetetyn määräajan palauttamiseksi

Menetetyn määräajan palauttamista haetaan korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Hakemuksessa on ilmoitettava, mitä määräaika hakemus koskee, sekä esitettävä selvitystä perusteesta, jolla palauttamista haetaan. Hakemukseen on liitettävä asiakirjat, joihin hakemus perustuu.

Hakemus on tehtävä 30 päivän kuluessa laillisen esteen lakkaamisesta. Jos hakemus perustuu muuhun erittäin painavaan syyhyn, uutta määräaika on haettava vuoden kuluessa alkuperäisen määräajan päättymisestä. Menetty määräaika voidaan erityisen painavista syistä palauttaa myöhemmin tehdystä hakemuksesta.

116 §

Palautettu määräaika

Palautettu määräaika alkaa kulua sitä koskevan päätöksen tiedoksi saamisesta.

117 §

Lainvoimaisen päätöksen purkaminen

Korkein hallinto-oikeus voi purkaa lainvoimaisen hallintopäätöksen tai hallintotuomioistuimen lainvoimaisen päätöksen, jos:

- 1) asianosaiselle ei ole annettu oikeutta tulla kuulluksi tai asian käsittelyssä on tapahtunut muu menettelyvirhe;

- 2) päätös perustuu sellaiseen ilmeisesti väärään lain soveltamiseen tai erehdykseen, joka on voinut olennaisesti vaikuttaa päätökseen;
- 3) asiaan on tullut uutta selvitystä, joka olisi voinut olennaisesti vaikuttaa asiaan, eikä johdu hakijasta, että selvitystä ei ole aikanaan esitetty;
- 4) päätös on niin epäselvä tai puutteellinen, ettei siitä käy ilmi, miten asia on ratkaistu.
- Päätöksen saa purkaa vain, jos päätös loukkaa yksityisen oikeutta tai jos yleinen etu vaatii päätöksen purkamista.

118 §

Purkuhakemus

Päätöksen purkamista haetaan korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Hakemuksessa on ilmoitettava vaatimus ja sen perustelut. Hakemukseen on liitettävä päätös, jota hakemus koskee, sekä ne asiakirjat, joihin hakemus perustuu.

Päätöksen purkamista saa hakea asianosainen sekä viranomainen, jolla on ollut oikeus hakea valittamalla muutosta päätökseen, samoin kuin valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies. Lisäksi viranomainen ja hallintotuomioistuimen saa hakea oman päätöksensä purkamista.

Päätöksen purkamista ei kuitenkaan saa hakea, jos päätöksestä voidaan tehdä samalla perusteella perustevalitus.

Oikeudenkäynnin osapuoli saa hakea samassa asiassa päätöksen purkamista vain keran, jollei asiaa ole erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen.

Muun hakijan kuin viranomaisen ja hallintotuomioistuimen on päätöksen purkamista koskevassa asiassa käytettävä asianajajaa, julkista oikeusavustajaa tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa tarkoitettua luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa.

119 §

Määräaika purkuasiassa

Päätöksen purkamista on haettava viiden vuoden kuluessa siitä, kun purettavaksi haettu päätös sai lainvoiman. Jos purkuhakemus perustuu 117 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun kuulemisvirheeseen, määräaika on kuitenkin kuusi kuukautta siitä, kun hakija sai tiedon päätöksestä. Erityisen painavista syistä päätöksen purkamista voidaan hakea määräajan päätyttyä.

Korkein hallinto-oikeus voi purkaa vireillä olevan asian yhteydessä siihen liittyvän päätöksen ilman hakemusta viiden vuoden kuluessa siitä, kun purettava päätös sai lainvoiman. Erityisen painavista syistä se voi purkaa päätöksen määräajan päätyttyä.

120 §

Purkuasiassa annettava päätös

Korkein hallinto-oikeus voi purkaa päätöksen osittain tai kokonaan. Se voi samalla palauttaa tai siirtää asian toimivaltaiselle viranomaiselle tai tuomioistuimelle uudelleen käsiteltäväksi taikka tehdä asiassa uuden päätöksen.

Päätös voidaan perustella esittämällä pelkästään sovelletut lainkohdat, jollei asian luonne edellytä muita perusteluita.

Valitusta koskevien säännösten soveltaminen

Ylimääräiseen muutoksenhakuun sovelletaan muutoin, mitä tässä laissa säädetään valituksesta.

Päätöksen täytäntöönpano ja hallintotuomioistuimen väliaikaiset määräykset*Päätöksen täytäntöönpanokelpoisuus*

Päätöstä ei saa panna täytäntöön ennen kuin se on saanut lainvoiman.

Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen ei kuitenkaan estä päätöksen täytäntöönpanoa asiassa, jossa tarvitaan valituslupa. Täytäntöönpanoon ei kuitenkaan saa ryhtyä, jos valitus käy täytäntöönpanon johdosta hyödyttömäksi.

Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana myös, jos:

- 1) laissa niin säädetään;
- 2) päätös on luonteeltaan sellainen, että se on pantava täytäntöön heti;
- 3) päätöksen täytäntöönpanoa ei yleisen edun vuoksi voida lykätä.

Valitettaessa erikseen hallintotuomioistuimen tekemästä välipäätöksestä valitus ei estä välipäätöksen täytäntöönpanoa, ellei päätöksen tehnyt tai päätöksestä tehtyä valitusta käsittelevä hallintotuomioistuin toisin määrää.

Hallintotuomioistuimen määräys päätöksen täytäntöönpanosta ja muu väliaikainen määräys

Hallintotuomioistuin voi valituksen ollessa vireillä kieltää päätöksen täytäntöönpanon, määrätä täytäntöönpanon keskeytettäväksi tai antaa päätöksen täytäntöönpanoa koskevan muun määräyksen. Täytäntöönpanomääräys voidaan kohdistaa myös osaan päätöksestä.

Hallintotuomioistuin voi myös muussa sen käsiteltävänä olevassa hallintolainkäyttöasiassa kuin valitusasiassa antaa asianosaisen oikeuden tai edun toteuttamista turvaavan väliaikaisen määräyksen.

Tuomioistuin voi asettaa määräyksen tehosteeksi uhkasakon.

Vaatus määräyksen antamiseksi tehdään sille tuomioistuimelle, joka on toimivaltainen käsittelemään pääasian. Vaatus on käsiteltävä kiireellisenä.

Määräyksen voimassaolo

Hallintotuomioistuimen on määrättävä 123 §:ssä tarkoitetun määräyksensä voimassaolosta.

Jos tuomioistuimen päätöksestä saa valittaa, siinä voidaan määrätä, että 123 §:ssä tarkoitettu määräys on voimassa, kunnes päätös on lainvoimainen tai asiaa käsittelevä tuomioistuin määrää toisin.

Päätöksen kumotessaan tuomioistuin voi samalla määrätä, että kumottua päätöstä on edelleen noudatettava, kunnes asia ratkaistaan uudelleen tai kunnes tuomioistuimen päätös on lainvoimainen tai asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

808/2019

15 luku

Voimaantulo

125 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2020.
Tällä lailla kumotaan hallintolainkäyttölaki (586/1996).

126 §

Siirtymäsäännökset

Muutoksenhaussa ennen tämän lain voimaantuloa tehtyyn hallintoviranomaisen tai hallintotuomioistuimen päätökseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Ylimääräiseen muutoksenhakuun sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä kuitenkin vain, jos se on pantu vireille ennen tämän lain voimaantuloa.

Tämän lain voimaan tullessa hallintotuomioistuimessa tai muussa valitusviranomaisessa vireillä olevat asiat käsitellään tässä hallintotuomioistuimessa tai valitusviranomaisessa loppuun soveltaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Sen estämättä, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, sovelletaan hallintotuomioistuimessa tämän lain voimaan tullessa vireillä olevassa asiassa valitusosoitukseen ja tiedoksiantoon tätä lakia.

127 §

Aiemmat viittaussäännökset

Muulla laissa tai asetuksessa olevalla viittauksella hallintolainkäyttölakiin tai muutoksenhausta hallintoasioissa annettuun lakiin (154/1950) tarkoitetaan tämän lain voimaan tultua viittausta tähän lakiin.

Helsingissä 5 päivänä heinäkuuta 2019

Tasavallan Presidentti

Sauli Niinistö

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson